

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ (ПРИ РОЗРОБЛЕННІ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ; ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА)

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0002-7377-9276*

Досліджено стан нормативно-правового забезпечення обороноздатності України і проблеми охорони інтелектуальної власності та захисту державних інтересів у цій сфері. Вказано на важливість охорони прав інтелектуальної власності для забезпечення підвищення обороноздатності держави. Запропоновано рекомендації з удосконалення нормативно-правового забезпечення обороноздатності України з метою вирішення проблемних питань інтелектуальної власності в цій сфері та дотримання національних інтересів і безпеки держави щодо об'єктів права інтелектуальної власності в процесі розроблення озброєння та військової техніки, здійснення міжнародного військово-технічного співробітництва.

Ключові слова: обороноздатність, інтелектуальна власність, нормативно-правове забезпечення, озброєння та військова техніка, військово-технічне співробітництво

Постановка проблеми. Забезпечення обороноздатності України значною мірою залежить від оснащення Збройних Сил (ЗС) України сучасними видами та зразками озброєння та військової техніки (ОВТ), що розроблені на основі об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ).

Саме у військово-технічній сфері створюються ОПВ, що належать до сфери національної безпеки та оборони, і держава зобов'язана забезпечити їх захист. Це дасть можливість підвищити конкурентоздатність вітчизняного обо-

ронно-промислового комплексу (ОПК) й унеможливить претензії будь-кого при масовому виробництві ОВТ для власних потреб і на експорт, що напряму впливає на обороноздатність. Вказане потре-

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник,
кандидат технічних наук
ID ORCID: 0000-0001-5730-6738*

бує належного захисту прав інтелектуальної власності як у процесі власного виробництва ОВТ, так і в ході військово-технічного співробітництва (ВТС).

Аналіз публікацій. Протягом останніх років питання визначення можливих шляхів підвищення обороноздатності держави перебувають у фокусі досліджень провідних українських науковців, серед яких В. Бадрак, М. Бегма, В. Горбулін, Я. Жаліло, С. Жук, В. Ліпкан, О. Мельник, І. Оніщенко, О. Свергунов, М. Сунгуровський, А. Сухоруков та інші, що свідчить про значний науковий інтерес до цієї проблематики.

Однак більшість фахівців зосереджують свою увагу на питаннях удосконалення військово-технічної та оборонно-промислової політики в інтересах забезпечення ЗС України ОВТ, тоді як питання, пов'язані з визначенням ролі інтелектуальної власності в оборонній сфері, залишаються поза пильною увагою.

Питання охорони інтелектуальної власності у різних сферах суспільного життя досліджувало багато вітчизняних науковців, зокрема Г. Андрощук, О. Бутнік-Сіверський, В. Геєць, Л. Глухівський, Ю. Капіца, О. Орлюк, П. Цибульов та інші. Водночас питання впливу інтелектуальної власності на забезпечення обороноздатності держави залишаються малодослідженими.

Без ОПВ неможливо уявити новітні зразки ОВТ, а це на пряму впливає на національну безпеку та оборону. Тому дослідження проблемних питань нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері стає все більш **актуальним**.

Метою статті є дослідження основних положень нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності в процесі підвищення обороноздатності держави.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на різні підходи та погляди, вчені погоджуються з тим, що інтелектуальна власність відіграє все більш знач-

ну роль у сфері національної безпеки, особливо у забезпеченні обороноздатності держави. Акцентують увагу і на значних викликах та загрозах, пов'язаних з тим, що проблемні питання інтелектуальної власності не вирішуються на державному рівні.

Це підтверджується тим, що в законодавстві України з питань національної безпеки та оборони питання інтелектуальної власності відсутні. Хоча до основних завдань державної політики, визначених нормативно-правовими актами у сфері національної безпеки [1–5], належать серед іншого й такі, що безпосередньо стосуються інтелектуальної власності:

- забезпечення розвитку військової науки, формування науково-технічного і технологічного набуtku для створення високоефективних засобів збройної боротьби [1];
- забезпечення оснащення ЗС України новітніми видами ОВТ, відновлення спроможності ОПК щодо впровадження **новітніх технологій** [2];
- зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та **науково-технічних досягнень** [3];
- оснащення ЗС України **високотехнологічними** зразками ОВТ [4];
- залучення **сучасних технологій** в оборонну та суміжні галузі економіки [4];
- розроблення **новітніх** систем ОВТ [5];

Виконання визначених завдань неможливе без створення та використання ОПВ, що передбачає їх належну охорону. Проте ці питання у зазначених нормативно-правових актах не розглядаються.

Основний закон у сфері національної безпеки лише зазначає, що реалізація стратегій національної безпеки, розвитку ОПК та кібербезпеки України будуть здійснюватися на основі **інтелектуального** потенціалу [6].

Таким чином, законодавство України з питань національної безпеки та оборони визначає необхідність використання

науково-технічних досягнень та впровадження **новітніх технологій** задля підвищення обороноздатності держави. Однак питання щодо інтелектуальної власності, яка становить основу цих досягнень та технологій, не порушуються. Лише Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає, що «держава забезпечує правову охорону інтелектуальної власності та створення умов для її ефективного використання. Набуття, охорона та захист прав інтелектуальної власності на науковий та науково-технічний (прикладний) результат здійснюються відповідно до законодавства» [3].

Тобто всі питання щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності повинні вирішуватися в рамках спеціального законодавства з питань інтелектуальної власності.

Законодавство України з питань інтелектуальної власності. В Україні на сьогодні в цілому створено сучасну нормативно-правову базу у сфері інтелектуальної власності, яка дає змогу здійснювати ефективну охорону ряду ОПІВ.

Система законодавства України з питань інтелектуальної власності складається з Конституції України [7], кодексів України [8–12], спеціального і загально-законодавства.

Водночас у названій сфері правового регулювання існує значна кількість прогалин та суперечностей, незбалансованість діючого законодавства, відсутність системних підходів до правової охорони. Особливо це стосується використання інтелектуальної власності у сфері національної безпеки та оборони. Найголовніше, що законодавство не враховує особливості створення та використання ОПІВ у військово-технічній сфері [13, 14].

Особливості створення ОПІВ у військово-технічній сфері. Ці особливості полягають у поєднанні таких факторів:

1. Створюються:

- при здійсненні різних видів діяльно-

сті: наукової та науково-технічної (ННТД) науково-дослідними установами (НДУ), у процесі службової діяльності, у вільний час за власної ініціативи авторів;

- при здійсненні різних проектів: при виконанні державного оборонного замовлення (ДОЗ) підприємствами ОПК, у процесі виконання замовлення сторонніми організаціями, за власної ініціативи сторонніми організаціями;
- на різних етапах життєвого циклу ОВТ: замовлення ОВТ (проведення торгів щодо закупівлі), при виконанні підприємствами ОПК (виконавцями ДОЗ) робіт щодо розроблення (модернізації) ОВТ, серійне виробництво ОВТ, експлуатація ОВТ у ЗС України, ремонт і модернізація, а також утилізація ОВТ;
- за різних форм фінансування: з використанням коштів державного бюджету, за власні кошти, спільне, із залученням коштів третіх сторін;
- при здійсненні міжнародного ВТС при виконанні: власних проектів з перспективою продажу продукції за кордон, замовлення іноземного замовника, спільних проектів, закупівлі у закордонних фірм як зразків ОВТ, створених з використанням ОПІВ, та й передових технологій для виготовлення ОВТ, а також поставлятися в Україну іншими державами в якості надання допомоги.

2. Суб'єктами правовідносин у сфері інтелектуальної власності є:

- автори ОПІВ: фізичні особи, які беруть участь у створенні ОВТ, військовослужбовці та працівники ЗС України;
- роботодавці: державні підприємства, НДУ, інші юридичні особи будь-якої форми власності;
- учасники ДОЗ та ВТС:
- центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ);
- державні замовники оборонного замовлення;

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- суб'єкти виробництва (виконавці оборонного замовлення) усіх форм власності;
- іноземні замовники та експортери;

3. Використовуються:

- державними замовниками;
- суб'єктами, що створюють науково-технічну продукцію;
- іноземними замовниками;
- ОПІВ, права на які належать різним суб'єктам;
- власні ОПІВ;
- ОПІВ третіх сторін;
- при здійсненні ВТС використання експортером: власних ОПІВ та ОПІВ, які створюються при виконанні ДОЗ за державні кошти; ОПІВ, права на які належать спільно сторонам договорів (угод); ОПІВ, права на які належать іншій стороні договору (угоди); ОПІВ, права на які належать третій стороні.

4. Необхідність забезпечення:

- **охорони прав** авторів ОПІВ, роботодавців, державних замовників, експортерів ОВТ (українських і зарубіжних); імпортерів ОВТ (українських і зарубіжних);
- **охорони прав** на різних рівнях взаємодії суб'єктів співробітництва, різними формами правової охорони ОПІВ;
- національних інтересів і безпеки держави збереженням секретної та конфіденційної інформації;
- підтримання чинності патентів після закінчення розробки;
- виплати винагороди авторам ОПІВ;
- патентної чистоти зразків ОВТ;
- охорони ОПІВ як об'єктів державної таємниці;
- охорони ОПІВ у процесі їхнього створення, що не мають ще охоронних документів, особливо під час експонування на виставках;
- різних форм правової охорони, як патентної, так і непатентної;
- патентування як в Україні, так і за кордоном.

Правова охорона ОПІВ забезпечується на різних етапах ВТС:

- здійснення рекламно-виставочної діяльності;
- проведення переговорів з іноземними замовниками;
- підготовки проектів Угод про проведення зовнішньоторговельних операцій з продукцією військового призначення;
- підготовки й підписання контрактних документів;
- виконання зобов'язань за контрактними документами.

Забезпечення охорони ОПІВ повинно проводитися на різних рівнях:

- законодавчому;
  - міжнародно-правовому;
  - взаємодії ЦОВВ щодо організації та контролю за ВТС;
  - контрактів суб'єктів ВТС;
- власників виключних прав інтелектуальної власності.

Ці особливості можуть поєднуватися в одному зразку ОВТ у різних конфігураціях, що ускладнює забезпечення охорони ОПІВ та національних інтересів і безпеки держави.

Яким же чином вирішується проблема захисту національних інтересів стосовно ІВ в оборонній сфері у законодавстві України?

Конституція України [7] гарантує непорушність права приватної власності, однак зазначає, що використання власності не може завдавати шкоди інтересам суспільства. Більше того, встановлює можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності, яке може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом [7].

Цивільний кодекс України [8] теж визначає неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків,

встановлених Конституцією України [7] та законом. При цьому наголошується, що власник не може використовувати право власності на шкоду інтересам суспільства та його діяльність може бути обмежена чи припинена лише у випадках і в порядку, встановлених законом, а примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості [8].

Більше того, стаття 177 Цивільного кодексу України відносить до об'єктів цивільних прав також результати інтелектуальної, творчої діяльності [8].

Відповідно до статті 17 Закону України «Про оборону України» [1] в умовах воєнного стану допускається примусове вилучення приватного майна та відчуження об'єктів права приватної власності громадян.

Однак законодавством України не визначено поняття «суспільна необхідність», підстави та порядок примусового відчуження таких об'єктів права приватної власності, як ОПІВ.

Для захисту національної безпеки Законом України «Про державну таємницю» [15] передбачено віднесення деякої інформації до державної таємниці — виду «таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України» [15].

До державної таємниці, відповідно до цього закону, належить інформація й у сфері оборони, зокрема «про винаходи, дослідження і розробку нових зразків озброєння в інтересах забезпечення національної безпеки і оборони та про результати таких досліджень і розробок» [15].

У законі також зазначено, що «володілець секретної інформації реалізує свої права з урахуванням обмежень,

встановлених в інтересах національної безпеки України» [15].

Таким чином, законодавством України визначено можливість здійснення обмежень приватних прав інтелектуальної власності в інтересах суспільства, однак при цьому відсутні чітко відпрацьовані механізми здійснення таких дій.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] визначає, що передача майнових прав на ОПІВ, створені за рахунок коштів державного бюджету, та виплата винагороди творцям за використання зазначених об'єктів здійснюються в порядку, встановленому Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [16].

Проте зазначений закон визначає, що майнові права на технологію та/або її складові, що створені у процесі виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, передаються установами, організаціями та підприємствами-виконавцями органам державної влади, які здійснюють фінансування зазначених НДДКР, лише в тому разі, якщо технологію та/або її складові віднесено до державної таємниці.

У законі також вказано, що «центральні органи виконавчої влади (замовники створення технології) мають право безоплатно використовувати технологію та/або її складові з метою виконання робіт або постачання для державних потреб продукції, необхідної для виконання державних функцій, що обов'язково передбачається в договорі на створення технології та/або її складових» [16]. Якщо ж складові технологій частково створено за рахунок власних коштів підприємств, наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів і фізичних осіб, а частково — за рахунок бюджетних коштів, майнові права на ці складові розподіляються на підставі договору про їх створення та вико-

ристовуються за умовами договору про їх трансфер.

Закон також зазначає, що закордонне патентування технологій або їх складових, створених за бюджетні кошти, якщо майнові права на них передаються органам державної влади, здійснюється за рахунок коштів, передбачених на такі цілі в Державному бюджеті України.

Закон визначає й вимоги до державної експертизи, яка повинна проводитися для:

- 1) технологій та/або їх складових, які закупаються за бюджетні кошти;
- 2) технологій та/або їх складових, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах.

Під час проведення державної експертизи технологій та їх складових обов'язково визначаються, зокрема:

- технологічний рівень і новизна технологій;
- конкурентоспроможність технологій та продукції, яка буде виготовлена із застосуванням цих технологій;
- патентна чистота технологій, їх складових [16].

Однак положення цієї статті не поширюються на експорт технологій та/або їх складових, що регламентуються Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Закон також встановлює вимогу щодо погодження трансферу та реєстрації технологій, «створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства» [16].

Проте положення цієї статті теж не поширюються на експорт технологій та/або їх складових, що регламентуються Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Отож положення щодо проведення державної експертизи та погодження трансферу технологій та їх складових можуть застосовуватися у процесі розроблення ОВТ для оснащення ЗС України, проте не можуть бути застосовані при здійсненні міжнародного ВТС.

Питання інтелектуальної власності в НПА щодо розроблення ОВТ. Розроблення ОВТ для оснащення ЗС України та інших військових формувань здійснюється згідно із Законом України «Про оборонні закупівлі» [17]. Відповідно до цього закону закупівля товарів, робіт і послуг оборонного призначення повинна здійснюватися шляхом укладення державного контракту (договору), а «власником виробничих потужностей, а також **об'єктів права інтелектуальної власності**, створених за державні кошти в результаті виконання оборонних закупівель, є держава в особі державних замовників. Володіння, розпорядження та використання, у тому числі на умовах оренди, об'єктів, товарів і потужностей, створених у результаті виконання оборонних закупівель, здійснюються в порядку, визначеному законодавством, з додержанням зобов'язань щодо **охорони прав на створені об'єкти права інтелектуальної власності**» [17]. Проте серед критеріїв оцінки пропозицій учасників закупівель саме питання інтелектуальної власності відсутні.

Порядок виконання державного оборонного замовлення визначено постановою Кабінету Міністрів України «Питання державного оборонного замовлення» [18]. Цією постановою затверджено, зокрема, Типовий державний контракт на виконання НДДКР за державним оборонним замовленням, у якому є розділ «Право інтелектуальної власності», його пунктом 32 передбачено, що «майнові права інтелектуальної власності на науково-технічну продукцію, право на її використання, розпорядження та на дозвіл або заборону використання іншими особами в установленому порядку передаються виконавцем замовників». Окрім того, до обов'язків замовника на-

лежить, серед іншого, забезпечувати охорону прав на створені об'єкти права інтелектуальної власності, а виконавець зобов'язаний провести перевірку щодо патентної чистоти об'єктів права інтелектуальної власності, що використовуються під час виконання роботи, запатентувати об'єкти права інтелектуальної власності, створені під час виконання роботи, та після підписання сторонами акта приймання-передачі укласти договір із замовником щодо передачі йому майнових прав на цей об'єкт [18].

Усі створені або придбані за контрактом і оплачені замовником матеріальні цінності та майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності переходять у власність держави, право на використання та розпорядження якими відповідно до законодавства належить замовникові [18].

Питання інтелектуальної власності порушуються також і в інших НПА щодо розроблення ОВТ.

Зокрема в Положенні про генерального конструктора із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави зазначено, що генеральний конструктор, серед іншого, забезпечує:

- «високий технічний рівень, конкурентоспроможність продукції, створеної або модернізованої під його керівництвом, з використанням новітніх вітчизняних та зарубіжних досягнень науки і техніки, винаходів;
- патентну чистоту продукції і патентний захист розроблених рішень;
- обґрунтування використання імпортованих та експорту власних ноу-хау» [19].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відновлення, ремонту, модернізації, збільшення установленого ресурсу та продовження строку служби (зберігання) озброєння, військової і спеціальної техніки, за якими не здійснюється авторський нагляд» встановлює таку вимогу: «до державних контрактів (договорів) на закупівлю робіт з продовження строку

дії призначених показників військової техніки повинні бути включені умови щодо правової охорони **інтелектуальної** власності, набутої або використаної у процесі виконання контракту» [20].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції» визначає, що розроблення зразка ОВТ «здійснюється виконавцем державного контракту (договору) з оборонних закупівель шляхом виконання ДКР відповідно до умов укладеного з державним замовником державного контракту на виконання ДКР, які визначаються відповідно до Типового державного контракту на виконання НДДКР оборонного призначення за закритими закупівлями» [21].

Таким чином, існуюча в Україні нормативно-правова база в основному забезпечує правову охорону ОПІВ та порядок їх використання. Однак практика застосування законодавства виявила низку проблем, пов'язаних із забезпеченням ефективного захисту прав на ОПІВ, зокрема і при ВТС.

Аналізуючи існуючий стан забезпечення реалізації прав інтелектуальної власності в оборонній сфері України, ми вже зазначали недосконалість чинного законодавства за вказаними напрямками [13, 14]. Зокрема акцентували увагу на тому, що чинні закони не забезпечують належної правової охорони інтелектуальної власності, що стосується національної безпеки:

1. Відсутні правові норми стосовно визнання держави суб'єктом права власності на ОПІВ.

Відповідно до Цивільного [8] та Господарського [9] кодексів України держава та ЦОВВ не можуть бути власниками інтелектуальної власності, проте деякі закони визнають за державою право власності на певні ОПІВ. Зокрема Податковий кодекс України [22] визначає, що «майнові права на програмне забезпечення електронного кабінету є дер-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

жавною власністю» (ст. 42–1.3), а Закон України «Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних» [23] зазначає, що «обов'язковою умовою договору про створення Реєстру є повне набуття державою майнових прав інтелектуальної власності на створений Реєстр» (ст. 11).

2. Не встановлено критерії визначення ОПІВ, які повинні належати до сфери суспільної необхідності, зокрема до сфери національної безпеки.
3. Не визначено, у яких конкретних випадках і в якому порядку держава може набувати і використовувати права власності на ОПІВ, що створені за рахунок коштів державного бюджету, і можливості вилучення ОПІВ, віднесені до сфери національної безпеки та державної таємниці, у власність держави.
4. Не визначено орган, який мав би вести реєстр ОПІВ, що належать державі, та здійснювати від імені держави право власності на ці ОПІВ і механізм передачі прав на розпорядження ними.
5. Недостатньо розроблена система правового захисту інтересів держави в процесі економічного та цивільно-правового обігу НДДКР і правового врегулювання питання розподілу прав на створені в процесі виконання державного замовлення ОПІВ між державним замовником, виконавцем цього замовлення та авторами цих об'єктів, залучення ОПІВ до цивільного обороту, передачі на комерційних засадах прав на ОПІВ, що створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету, в тому числі «ноу-хау». Поки що такий алгоритм не розроблено.

Не врегульовано питання виплати роялті за використання ОПІВ при виконанні державного, особливо оборонного, замовлення.

6. Відсутні також закони про ОПІВ, які створені при виконанні державних замовлень, про комерційну

таємницю, закон про службові ОПІВ, зокрема ОПІВ, що створені військовослужбовцями.

У Цивільному кодексі України визначено, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [24] право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель), створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше, має роботодавець винахідника. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [25] виключне право на використання твору, створеного за договором з автором, який працює за наймом, належить особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором. В умовах ЗС України стосовно військовослужбовця, який у зв'язку з виконанням службових обов'язків створив ОПІВ, роботодавцем є держава, згідно із законодавством якої державною власністю доручено розпоряджатися Кабінету Міністрів України. Трудовий договір з військовослужбовцями не укладається.

Верховна Рада України провела парламентські слухання «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» [26], на яких теж наголошувалося на чималій кількості недоліків у законодавчому забезпеченні інтелектуальної власності.

У своїй постанові Верховна Рада України вказала, що залишається незадовільним стан виконання вимог законів у сфері права інтелектуальної власності, на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень

законодавства в цій сфері та стану його правозастосування, міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування [26].

У цьому розумінні не менш важливою, ніж створення відповідної нормативно-правової бази для розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності та інноваційної діяльності у военній сфері, є необхідність створення відповідної інфраструктури в Міністерстві оборони України та в інших центральних органах виконавчої влади і забезпечення при цьому необхідних організаційних заходів.

Створення таких підрозділів навіть задекларовано Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [16].

Однак такий підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в Міноборони не створено, хоча деяка увага до питань охорони інтелектуальної власності приділялася, було розроблено Положення про патентно-ліцензійну, винахідницьку і раціоналізаторську роботу в Збройних Силах України [27], навіть існував структурний підрозділ, який займався питаннями охорони інтелектуальної власності в ЗС України. У результаті декількох реорганізацій залишився лише підрозділ з патентно-ліцензійної, винахідницької та раціоналізаторської роботи в ЗС України. Тому питання, хто буде забезпечувати виконання Міноборони функцій замовника у процесі приймання етапів ДОЗ щодо визначення розподілу прав на ОПІВ: чи потрібні створені ОПІВ Міноборони наскільки потрібні? Адаже залежно від прийнятого рішення можливі різні варіанти охорони: патентування на користь замовника, патентування спільно з виконавцем, усі права належать виконавцю, а Міноборони — ліцензія.

Питання інтелектуальної власності в НПА щодо здійснення ВТС. Сфера ВТС регулюється законами України, а також указами Президента

України та постановами Кабінету Міністрів України. Загалом у сфері ВТС діє понад 100 нормативно-правових актів. У цих документах виписано все, що стосується ВТС, окрім того, який орган конкретно і яким чином здійснює забезпечення та контроль за охороною інтелектуальної власності.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначає, що до повноважень центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) у сфері трансферу технологій належить забезпечення захисту прав на ОПІВ, які є складовими технологій, та брати участь у підготовці договорів про трансфер технологій [16].

Указами Президента України до істотних внутрішніх факторів, що мають безпосередній вплив на розвиток військово-технічного співробітництва, віднесено й невизначеність механізмів та недосконалість нормативно-правової бази забезпечення використання прав інтелектуальної власності, а також визначено, що до пріоритетних напрямів державної політики у сфері ВТС належить і сприяння заходам щодо набуття прав на ОПІВ та їх правової охорони [28], державному контролю, серед іншого, підлягає стан охорони прав на ОПІВ [29], а загальними для всіх ЦОВВ повноваженнями є, серед іншого, участь у заходах із забезпечення захисту продукції, яку розроблено і виготовлено підприємствами і яка є їхньою інтелектуальною власністю [30]. Однак які конкретно повноваження стосовно охорони прав інтелектуальної власності у кожного ЦОВВ і яким чином вони повинні взаємодіяти з цього питання, не визначено.

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено «Порядок укладення компенсаційних (офсетних) договорів та видів компенсацій, що можуть надаватися за компенсаційними (офсетними) договорами» [31]. Дія цього документа поширюється на випадки укладення офсетних договорів, пов'язаних з державними контрактами, договорами (контрактами), якими передбачена заку-

півля за імпортом продукції оборонного призначення на суму, що перевищує 5 млн євро, а до видів компенсацій, що можуть надаватися за компенсаційними (офсетними) договорами належить, серед іншого, **передача майнових прав інтелектуальної власності** [31].

Порядок державного контролю за проведенням переговорів визначено постановою Кабінету Міністрів України [32], якою передбачено: «Суб'єктам господарювання під час укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів рекомендується включати до цих договорів (контрактів), серед іншого, положення щодо **охорони прав інтелектуальної власності** або визначення обсягу та порядку переходу такого права до іноземного суб'єкта (включається **тільки у разі експорту технологій**)».

Ось і все, що є в нашому законодавстві стосовно охорони національних інтересів щодо ОПВ при здійсненні ВТС. Як бачимо, питанням охорони інтелектуальної власності в процесі міжнародного співробітництва приділено зовсім мало уваги.

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [33] декларує, що державна політика в галузі державного експортного контролю формується відповідно до принципу пріоритетності національних інтересів України: політичних, економічних та військових, захист яких є необхідним для забезпечення національної безпеки. Однак держава не є суб'єктом права інтелектуальної власності, тому свої інтереси при ВТС вона може захищати лише опосередковано, через захист інтересів суб'єктів ВТС та авторів ОПВ, здійснюючи державний контроль за дотриманням законодавства у цій сфері.

Окремого закону, який урегулював би всі питання щодо здійснення ВТС, у тому числі забезпечення охорони інтелектуальної власності, досі немає.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [34] визначає, що у сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть застосовуватися майнова та кримінальна відповідальність.

Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності цього або пов'язаних з ним законів України призвели до виникнення збитків, втрати вигоди та/або моральної шкоди у інших таких суб'єктів або держави, суб'єкти, що порушили закон, несуть матеріальну відповідальність у повному обсязі [34]. Тобто відповідальність передбачена, проте не визначено, за які саме порушення, нічого не сказано й про інтелектуальну власність.

Кодексом України про адміністративні правопорушення [10] та Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [33] визначено перелік порушень законодавства в галузі державного експортного контролю, однак у цьому переліку не зазначено порушення щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

Вказані порушення призводять до відсутності ефективного захисту не тільки прав авторів ОПВ, а й державних інтересів під час передачі іноземним замовникам ОПВ, які містяться в товарах військового призначення, що пропонуються для експорту.

Запобігти цьому можна лише шляхом чіткого визначення в законодавстві зобов'язань усіх суб'єктів щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності на всіх етапах розроблення ОВТ та здійснення ВТС, а також розширенням переліку порушень та відповідальності за їх здійснення, особливо за вчинення дій, що створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності, а також за невжиття заходів із забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами

товарів військового призначення та подвійного використання» [33] запроваджує експертизу в галузі державного експортного контролю для вирішення питання про можливість надання відповідних дозволів або надання повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю. Однак державна експертиза проводиться без з'ясування таких важливих з точки зору охорони інтелектуальної власності та захисту державних інтересів питань, як перевірка технологій, їх складових на патентну чистоту і відповідність нормам техногенної та екологічної безпеки, технічного регулювання, міжнародним і національним стандартам.

Порядок проведення експертизи щодо товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, визначає Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України [35]. Проте і в зазначеній постанові не йдеться про перевірку дотримання прав інтелектуальної власності.

Більш детально положення щодо державної експертизи висвітлено в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [16], де зазначено, що під час проведення державної експертизи технологій та їх складових, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, обов'язково визначаються, серед іншого, **патентна чистота технологій**, їх складових. Якщо ж під час державної експертизи технологій та/або їх складових буде виявлено запатентовані об'єкти, майнові права інтелектуальної власності на які планується передати для використання за межами України, та встановлено, що в державі, де їх буде використано, не забезпечується захист таких прав, особа, якій належать ці права і яка надає лі-

цензію на використання запатентованих складових технологій, зобов'язана вжити заходів для належного захисту зазначених прав у державі, де їх буде використано. Однак ці положення чомусь не поширюються на експорт технологій та/або їх складових, що регламентуються Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [33].

Президент України ще 13 жовтня 1997 своїм указом [36] доручив Кабінету Міністрів України затвердити заходи щодо врегулювання порядку міжнародного співробітництва України в науково-технологічній сфері. Цим же указом визначалися завдання силовим структурам подати Президентові України пропозиції зі створення єдиної системи організації, координації та забезпечення наукових досліджень в інтересах національної безпеки і оборони України, а Міністерствам разом з Міноборони, Мінпромполітики, Держекспортконтролем та Укрспецекспортом подати Кабінету Міністрів України пропозиції щодо механізму здійснення та забезпечення централізованого державного регулювання трансферу технологій, у тому числі подвійного використання.

Аналогічні заходи щодо врегулювання порядку міжнародного співробітництва України в науково-технологічній сфері визначалися й Указом Президента України у 2001 році [37].

Президент України своїм указом [38] також у 2001 році доручив Кабінету Міністрів України підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо запровадження механізмів державної підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах.

Однак вказані завдання є актуальними й донині.

У постановях Кабінету Міністрів України, які визначають процедури здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення [39], а також

передачами товарів подвійного використання [40] жодним чином не розглядаються питання забезпечення національних інтересів стосовно інтелектуальної власності. Тому й у Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів [41], відсутні будь-які вимоги стосовно забезпечення охорони інтелектуальної власності. Більше того, якщо в НПА щодо розроблення ОВТ присутні не лише декларативні положення із забезпечення охорони інтелектуальної власності, проте і спроби унормувати ці питання, то в НПА щодо врегулювання діяльності у сфері ВТС, які приймаються чи редагуються останнім часом, зникають навіть ті положення стосовно інтелектуальної власності, які були присутні в попередніх редакціях документів. Зокрема для одержання повноважень на участь у ВТС суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» [42] мав надавати, серед іншого, погоджений з Міноборони, Мінекономрозвитку, СБУ та Службою зовнішньої розвідки **план заходів щодо забезпечення правового захисту державних інтересів під час передачі іноземним замовникам об'єктів права інтелектуальної власності**, що містяться в товарах військового призначення, які пропонуються для експорту [42]. Проте в редакції цього документа від 29 серпня 2018 року вказана вимога відсутня.

Висновки. Забезпечення обороноздатності України залежить від вирішення питань управління інтелектуальною власністю. Однак положення стосовно інтелектуальної власності в усіх нормативно-правових актах

мають суто декларативний характер без визначення конкретних завдань з усунення можливих загроз та вирішення проблемних питань. У законодавстві України щодо охорони інтелектуальної власності, на відміну від законодавства провідних країн, інтереси обороноздатності держави не враховані.

Основним недоліком нормативно-правової бази України залишається проблема володіння та ефективного управління правами на ОПІВ, що створені за рахунок коштів державного бюджету та/або належать до сфери національної безпеки. На сьогодні відсутні законодавчі акти з урегулювання питань використання результатів інтелектуальної діяльності, створених у процесі виконання НДДКР військового, спеціального та подвійного призначення за державним оборонним замовленням. Оскільки державні замовники не є суб'єктами господарювання, то й права власності на ОПІВ вони не можуть мати, що не дає змогу ефективно управляти інтелектуальною власністю державним замовникам та державі в цілому.

Недосконалість правової бази призводить до порушень права інтелектуальної власності, дає юридичну можливість несанкціонованого використання ОПІВ, що створюються в ході виконання державного оборонного замовлення, у тому числі (особливо) при здійсненні ВТС, що безпосередньо впливає на національну безпеку та оборону.

З метою забезпечення реалізації права держави на ОПІВ, які належать до сфери національних інтересів, безпеки і оборони, необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства, відпрацювати практичний механізм щодо набуття державою права власності на ОПІВ та визначення державного органу, який від імені держави повинен здійснювати право власності. Внесення відповідних змін до законодавства має забезпечити створення цілісної, гнучкої, гармонійної системи забезпечення національної безпеки.

Пропозиції щодо врегулювання питань інтелектуальної власності при створенні ОВТ. Дотепер основна частка ОПІВ створюється за рахунок держави при виконанні ДОЗ щодо розроблення (модернізації) ОВТ. Більшість із цих ОПІВ стосуються національної безпеки та оборони. Тому необхідно на законодавчому рівні визнати державу суб'єктом правовідносин у сфері виняткових прав на ОПІВ.

З метою вирішення визначених проблем достатньо визнати державу суб'єктом права інтелектуальної власності, внівши доповнення до статті 421 Цивільного кодексу України [8]:

«Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) ОПІВ (автор, виконавець, винахідник тощо), а також держава (в особі центральних органів виконавчої влади) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору».

Для усунення і недопущення вищезгаданих негативних явищ, пов'язаних з охороною і передачею прав на ОПІВ, захисту національних інтересів і підвищення рівня обороноздатності, у першу чергу необхідно розробити закон про правову охорону ОПІВ, що належать до національної безпеки.

Після цього необхідно здійснити законодавче закріплення прав усіх суб'єктів правовідносин у сфері створення і використання ОПІВ, включаючи державу.

Для забезпечення реалізації положень статті 41 Конституції України [7] та Закону України «Про державну таємницю» [15] про примусове, за певних умов, відчуження ОПІВ необхідно розробити закон про секретні та службові ОПІВ.

Вирішення вказаних питань, що враховують можливості та інтереси всіх суб'єктів інноваційної діяльності, дасть можливість створити умови для забезпечення правового захисту інтересів держави в процесі використання результатів НДДКР військового, спе-

ціального та подвійного призначення, а також, що є найважливішим, забезпечити обороноздатність держави, конкурентоспроможність вітчизняних товарів військового призначення та сприятиме використанню ОПІВ у національних інтересах України.

Пропозиції щодо врегулювання питань інтелектуальної власності при ВТС. З метою вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання охорони інтелектуальної власності у сфері ВТС необхідно:

- прискорити прийняття закону про ВТС України з іноземними державами з обов'язковим визначенням порядку здійснення охорони інтелектуальної власності;
- доповнити міждержавні угоди про ВТС угодами про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності, що створені та надані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва;
- внести доповнення до законодавства України щодо відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в процесі здійснення міжнародного ВТС.

Окрім цього необхідно вирішити на законодавчому рівні такі питання:

- проведення обов'язкової експертизи договорів стосовно ВТС на наявність норм щодо охорони ІВ;
- запровадження відповідальності за подання заявок в іноземні країни без попереднього подання таких заявок в Україні;
- запровадження механізму державної підтримки патентування вітчизняних ОПІВ у іноземних державах;
- доповнення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» окремим розділом щодо здійснення охорони інтелектуальної власності в процесі міжнародного науково-технічного співробітництва.

Реалізація зазначених пропозицій дасть можливість створити умови для забезпечення правового захисту інтересів держави в процесі міжнародного

співробітництва, а головне — забезпечити обороноздатність держави, конкурентоздатність вітчизняних товарів військового призначення та сприяти використанню ОПВ у національних інтересах України. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
5. Про Стратегію воєнної безпеки України. Указ Президента України від 25.03.2021 р. №121/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
6. Про національну безпеку України :Закон України від 21.06.2018. № 2469. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
7. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>.
8. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1452597396210285>.
9. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8074-10>.
11. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1452597396210285>.
12. Митний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print1452597396210285>.
13. Охорона інтелектуальної власності у військово-технічній сфері / Зайківський О. Б. та ін. : монографія.. Київ, ВД Дмитра Бураго. 2015. 560 с.
14. Особливості охорони інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 5, 2016, С. 5–16.
15. Про державну таємницю : Закон України від 21.09.99 № 1079. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
17. Про оборонні закупівлі : Закон України від 17.07.2020 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
18. Питання державного оборонного замовлення : постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р. № 464. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF>.
19. Про затвердження Положення про генерального конструктора із створення техніки для потреб оборони та безпеки держави : постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2001-%D0%BF#Text>.
20. Про затвердження Порядку відновлення, ремонту, модернізації, збільшення

- установленого ресурсу та продовження строку служби (зберігання) озброєння, військової і спеціальної техніки, за якими не здійснюється авторський нагляд ; Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-2015-%D0%BF#Text>.
21. Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 234. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2021-%D0%BF#n8>.
22. Податковий кодекс України.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
23. Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних : Закон України від 16.03.2017 р. № 1951. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1951-19>.
24. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.
25. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
26. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» : постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 р. № 1243.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16#Text>.
27. Про затвердження Положення про патентно-ліцензійну, винахідницьку та раціоналізаторську роботу в Збройних Силах України : наказ Міністра оборони України від 05.03.01 № 78 (у редакції наказу МОУ від 30.06.2010 р. № 338). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-01#Text>.
28. Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року : Указ Президента України від 27.08.2003 р. № 913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
29. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами : Указ Президента України від 21.04.99 № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
30. Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами : Указ Президента України від 20.03.2002 р. № 276.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
31. Про затвердження Порядку укладення компенсаційних (офсетних) договорів та видів компенсацій, що можуть надаватися за компенсаційними (офсетними) договорами : постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2011-%D0%BF#Text>.
32. Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів : постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 р. № 500.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/500-2012-%D0%BF>.
33. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 року № 549. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
34. Про зовнішньоекономічну діяльність ; Закон України від 16.04.1991 р. № 959.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.
35. Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю : постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1997 р. № 767. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF>.
36. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19.09.97 «Про стан науково-технологічної сфери України та невідкладні заходи щодо під-

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- вищення ефективності її державного регулювання» : Указ Президента України від 13.10.1997 р. № 1147.
 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147/97#Text>.
37. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 03.07.2001 р. «Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку» : Указ Президента України від 20.08.2001 р. № 640. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640/2001#Text>.
38. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні ; Указ Президента України від 27.04.2001 № 285.
 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.
39. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення : постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 р. № 1807.
 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF>.
40. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання : постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 86.
 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF>.
41. Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2003 р. № 1080. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1080-2003-%D0%BF>.
42. Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю : постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.1998 р. № 838. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/838-98-%D0%BF>.
1. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1932. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
2. Pro zasady unutrishnoi i zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 r. № 2411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
3. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist : Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 r. № 848. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
4. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
5. Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. №121/2021 Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
6. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy :Zakon Ukrainy vid 21.06.2018. № 2469. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
7. Konstytutsiia Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vr>.
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1452597396210285>.
9. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8074-10>.
11. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1452597396210285>.

12. *Mytnyi kodeks Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print1452597396210285>.
13. *Okhorona intelektualnoi vlasnosti u viiskovo-tekhnichnii sferi / Zaikivskiy O. B. ta in. : monohrafiia.. Kyiv, VD Dmytra Buraho. 2015. 560 s.*
14. *Osoblyvosti okhorony intelektualnoi vlasnosti pry viiskovo-tekhnichnomu spivrobotnytstvi*. Zaikivskiy O. B., Onistrat O. A. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. № 5, 2016, S. 5–16.
15. *Pro derzhavnu taiemnytsiu : Zakon Ukrainy vid 21.09.99 № 1079*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. *Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnologii : Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 r. № 143*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
17. *Pro oboronni zakupivli : Zakon Ukrainy vid 17.07.2020 r. № 808*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
18. *Pytannia derzhavnogo oboronnoho zamovlennia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.04.2011 r. № 464*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF>.
19. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro heneralnoho konstruktora iz stvorennia tekhniki dlia potreb oborony ta bezpeky derzhavy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.04.2001 r. № 392*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2001-%D0%BF#Text>.
20. *Pro zatverdzhennia Poriadku vidnovlennia, remontu, modernizatsii, zbilshennia ustanovlenoho resursu ta prodovzhennia stroku sluzhby (zberihannia) ozbroien- nia, viiskovoi i spetsialnoi tekhniki, za yakymy ne zdiisniuietsia avtorskyi nahli- ad ; Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 bereznia 2015 r. № 135*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-2015-%D0%BF#Text>.
21. *Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia, osvoien- nia ta vypusku novykh vydiv pro- duktsii oboronnoho pryznachennia, a takozh prypynennia vypusku isnuuiuchykh vydiv takoi produktsii : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 234*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2021-%D0%BF#n8>.
22. *Podatkovi kodeks Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
23. *Pro Yedynyi derzhavnyi reiestr viiskovozoboviazanykh : Zakon Ukrainy vid 16.03.2017 r. № 1951*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1951-19>.
24. *Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli : Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3687*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.
25. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
26. *Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan «Zakhyst prav intelektualnoi vlas- nosti v Ukraini: problemy zakonodavchoho zabezpechennia ta pravozastosuvan- nia» : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 27.06.2007 r. № 1243*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16#Text>.
27. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro patentno-litsenziinu, vynakhidnytsku ta rat- sionalizatorsku robotu v Zbroinykh Sylakh Ukrainy : nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 05.03.01 № 78 (u redaktsii nakazu MOU vid 30.06.2010 r. № 338)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-01#Text>.
28. *Pro Kontseptsiiu viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva Ukrainy z inozemny- mi derzhavamy na period do 2010 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27.08.2003 r. № 913*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
29. *Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva Ukrainy z inozemny- mi derzhavamy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.04.99 № 422*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
30. *Pro rozmezhuвання povnovazhen tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady u sferi viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva z inozemny- mi derzhavamy : Ukaz Prezy- denta Ukrainy vid 20.03.2002 r. № 276*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
31. *Pro zatverdzhennia Poriadku ukladennia kompensatsiinykh (ofsetnykh) do- hovoriv ta vydiv kompensatsii, shcho mozhut nadavatysia za kompensatsiiny- mi*

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- (ofsetnymy) dohovoramy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.04.2011 r. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2011-%D0%BF#Text>.
32. Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoho eksportnoho kontroliu za provedenni-am perehovoriv, poviazanykh z ukladenniam zovnishnoekonomichnykh dohovoriv (kontraktiv) shchodo zdiisnennia eksportu tovariv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.06.2012 r. № 500.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/500-2012-%D0%BF>.
33. Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia : Zakon Ukrainy vid 20 liutoho 2003 roku № 549. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
34. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist ; Zakon Ukrainy vid 16.04.1991 r. № 959. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.
35. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia ekspertyzy v haluzi derzhavnoho eksportnoho kontroliu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.07.1997 r. № 767. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF>.
36. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 19.09.97 «Pro stan naukovo-tekhnologichnoi sfery Ukrainy ta nevidkladni zakhody shchodo pidvyshchennia efektyvnosti yii derzhavnoho rehuliuвання» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 13.10.1997 r. № 1147.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147/97#Text>.
37. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 03.07.2001 r. «Pro nevidkladni zakhody shchodo vyvodu z kryzovoho stanu naukovo-tekhnologichnoi sfery Ukrainy i stvorennia realnykh umov dlia perekhodu ekonomiky na innovatsiinu model rozvytku» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.08.2001 r. № 640. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640/2001#Text>.
38. Pro zakhody shchodo okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini ; Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27.04.2001 № 285.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.
39. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia derzhavnoho kontroliu za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.11.2003 r. № 1807.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF>.
40. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia derzhavnoho kontroliu za mizhnarodnymy peredachamy tovariv podviinoho vykorystannia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 sichnia 2004 r. № 86.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF>.
41. Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoi atestatsii systemy vnutrishnofirmovoho eksportnoho kontroliu, stvorenoi subiektom zdiisnennia mizhnarodnykh peredach tovariv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.07.2003 r. № 1080. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1080-2003-%D0%BF>.
42. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok nadannia subiektam zovnishnoekonomichnoi diialnosti povnovazhen na pravo zdiisnennia eksportu, importu tovariv viiskovoho pryznachennia ta tovariv, yaki mistiat vidomosti, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.06.1998 r. № 838. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/838-98-%D0%BF>.

Надійшла до редакції 19.11.2021 року

Зайковський А., Оністрат А. Нормативно-правове забезпечення охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері (при розробці зброї та військової техніки; при реалізації міжнародного військово-технічного співробітництва). Исследовано состояние нормативно-правового обеспечения обороноспособности Украины и проблемы, связанные с охраной интеллектуальной собственности и защитой государственных интересов в этой

сфере. Отмечена важность защиты прав интеллектуальной собственности для обеспечения повышения обороноспособности государства. Предложены рекомендации по совершенствованию нормативно-правового обеспечения обороноспособности Украины в целях решения проблемных вопросов интеллектуальной собственности в этой сфере и соблюдения национальных интересов, безопасности государства в отношении объектов права интеллектуальной собственности в процессе разработки вооружений и военной техники, реализации международного военно-технического сотрудничества.

Ключевые слова: обороноспособность, интеллектуальная собственность, нормативно-правовое обеспечение, оружие и военная техника, военно-техническое сотрудничество

Zaikivskiy O., Onistrat O. Regulatory and legal support of intellectual property protection in the defense sphere (in the development of armaments and military equipment; in the implementation of international military-technical cooperation). The condition of regulatory and legal support of defence capability of Ukraine and problems concerning protection of intellectual property and protection of state interests in this sphere are investigated. The importance of protection of intellectual property rights to ensure the enhancement of the state's defence capabilities is noted.

Ensuring Ukraine's defence capability largely depends on equipping the Armed Forces of Ukraine with modern types and models of armaments and military equipment developed on the basis of the intellectual property rights.

It is the military-technical sphere where the objects of intellectual property rights belonging to the sphere of national security and defence are created, and the state is obliged to ensure their protection. This will increase the competitiveness of the domestic defence industry and make it impossible for anyone in the mass production of armaments and military equipment for their own needs and for exports, that directly affects defence capabilities.

This requires proper protection of intellectual property rights both in the process of own production of weapons and military equipment, and in military-technical cooperation.

The legislation of Ukraine on national security and defence determines the need to use scientific and technical achievements and the introduction of new technologies to increase the state's defence capabilities. However, the issue of intellectual property, which is the basis of these achievements and technologies, is not raised. It is noted only that the acquisition, security, protection of intellectual property rights to scientific and technical (applied) results are carried out in accordance with the law, and in case of infringement of intellectual property rights is protected in the manner prescribed by administrative, civil and criminal law.

Thus, all issues related to the defence and protection of intellectual property rights must be resolved within the framework of special legislation on intellectual property.

Recommendations for improving the regulatory and legal support of Ukraine's defence capabilities with a purpose of solution of intellectual property issues in this area and compliance with national interests and security of the state on intellectual property rights in the development of armaments and military equipment, as well as international military-technical cooperation were submitted.

Keywords: defence capability, intellectual property, regulatory and legal support, armament and military equipment, military-technical cooperation